

762637.

ОЗ
УКРАЇНСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДЧИЙ ІНСТИТУТ
ПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ ім. І. І. МЕЧНІКОВА

УСРР

ПАМ'ЯТИ
ЗАСЛУЖЕНОГО ПРОФЕСОРА
В. Я. РУБАШКИНА

ДВОУ

МЕДВИДАВ

1932

V.N. Karazin Kharkiv National University

00672818

8

2890(4YAP-4XAP):2g

61(06)

НКОЗ УСРР
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ
НАУКОВО-
ДОСЛІДЧИЙ
ІНСТИТУТ
ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ
МЕДИЦИНИ
ім. І. І. МЕЧНІКОВА

ПРОРОБЛЕНО

34

ПАМ'ЯТИ
ЗАСЛУЖЕНОГО ПРОФЕСОРА
В. Я. РУБАШКИНА

Д В О У
МЕДВИДАВ
1 9 13 2

5-65
ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ХНУ
Інв. № 162637

Центральна наукова бібліотека
ХНУ імені В. Н. Каразіна
2013р.

58

85 89 99 08

Бібліографічний опис цього видання емі-
щено в „Літописі Українського Друку”.
„Картковому Репертуарі” та інших по-
важливих Української Книжкової Палати

1933

Надрук. у 2-й друк. ДВОУ УПП

Харків, Пушкінська вул., 40

Тир. 500 — 2 др. арк.

Укредіт № 3418

Зам. № 486

ВІД РЕДАКЦІЇ

До цього невеличкого збірника, що має характер бюлетеню, присвяченого пам'яті засл. проф. Володимира Яковича Рубашкіна, крім статей, присвячених небіжчикові, увійшли статті пляново-організаційні та наукові. Це саме та галузь, в якій безпосередньо працював в Інституті ім. Мечнікова Володимир Якович,— керуючи нею та приділяючи їй багато уваги та сил.

Інститут імені Мечнікова

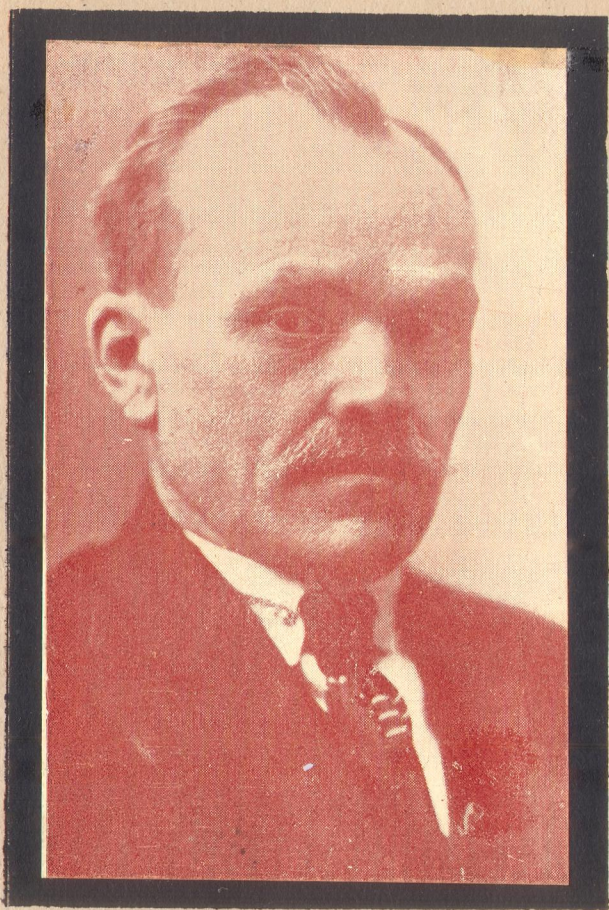

THE PLEASANT

to the most interesting and beautiful
part of the country. The scenery is
very beautiful. The mountains are
very high and the valleys are
very fertile. The climate is
very pleasant. The people are
very friendly. The food is
very good. The drink is
very pure. The air is
very fresh. The water is
very clean. The land is
very rich. The sky is
very blue. The sun is
very bright. The moon is
very full. The stars are
very clear. The clouds are
very white. The rain is
very soft. The snow is
very light. The wind is
very gentle. The waves are
very calm. The tides are
very regular. The seasons are
very distinct. The years are
very long. The days are
very short. The nights are
very long. The mornings are
very bright. The evenings are
very dark. The middle of the day is
very hot. The middle of the night is
very cold. The middle of the week is
very busy. The middle of the month is
very quiet. The middle of the year is
very happy. The middle of the world is
very beautiful.

THE PLEASANT

ПРОФЕСОР
ВОЛОДИМИР ЯКОВИЧ РУБАШКІН
(1876—1932)

24 червня 1932 р. після тривалої та важкої хвороби (склероза вінцевої артерії серця) умер на п'ятдесят шостому році життя заслужений професор катедри гістології та ембріології Харківського медичного інституту, директор Українського Протозойного інституту й заступник директора Ін-ту ім. Мечнікова, видатний учений, *Володимир Якович Рубашкін*.

Походячи з бідної родини дрібного службовця в м. Новочеркаському, небіжчик рано зазнав матеріальних злиднів.

1900 р. *В. Я. Рубашкін* закінчив Військово-медичну академію, і його лишають при ній готуватися до професорського звання.

В. Я. Рубашкін незабаром визначився, як видатний морфолог, завдяки своїм великим здібностям і спеціальним науковим працям, що склали йому європейське ім'я. Водночас із цим в ньому розвивалися й виявлялися риси чудового лектора, талановитого викладача і громадського діяча.

Медичний факультет кол. Харківського університету двічі вряду—1910 і 1911 рр. обирав *В. Я. Рубашкіна* на катедру гістології та ембріології, але міністер Кассо не затвердив його.

Небіжчик деякий час працював за доцента на Фребелівських педагогічних курсах у кол. Петербурзі, потім у Юр'єві, де був за директора Вищих жіночих медичних курсів. Під час імперіялістичної війни *В.Я. Рубашкін* був у Юр'єві за уповноваженого Міжнародного т-ва Червоного Хреста та за головного лікаря шпиталю.

Він брав також участь в організації боротьби з тифами в Юр'єві, Таганрозі, Сочі, обіймаючи в них командні посади. Працюючи в Сочінському районі, *В. Я. Рубашкін* завідував там малярійною станцією.

Жовтнева революція дала *В. Я. Рубашкіну* доступ у Харківський медичний факультет, куди його обрано одноголосно втретє 1 квітня 1918 р. І відтоді вся його науково-лекторська та громадсько-адміністративна діяльність пов'язана з Харківським медичним інститутом.

Тут він обіймав протягом багатьох років надто відповідальну посаду завідувача навчальної частини Ін-ту, декана єдиного тоді медичного інституту. За минулі десять років *В. Я. Рубашкін*, крім науково-дослідчої, розгорнув інтенсивну діяльність у методиці викладання та в підготові кадрів для кадрів, багато й успішно працюючи коло відновлення й соціалістичної реконструкції вищої медичної освіти на Україні.

Талановитий мікроскопіст, він з властивим йому захопленням віддавався вивченню малярійного паразита й був основоположником і директором (з 1923 р. до дня смерті) Укр. Протозойного ін-ту, звідки ввесь цей час виходили наукові праці великого практичного значення. Його допитливий розум не пройшов повз нової науки, що зародилась на початку двадцятих років, „про кров'яні угруповання“, і мала, крім теоретичного, важливе практичне значення, наприклад, для переливання крові від людини людині. Крім цього, *В. Я. Рубашкін* створив у Харкові перший у світі періодичний журнал кров'яних угруповань, залучивши до співробітництва в ньому видатних закордонних учених.

Коли 1930 р. НКОЗ УСРР заходився коло утворення в Харкові великого комплексного Всеукраїнського інституту біології, морфології та експериментальної медицини, в особі *В. Я. Рубашкіна* виявився талановитий організатор, що взяв на себе керівництво наукової частини інституту. Поряд з цим *В. Я. Рубашкін* знаходив час складати дуже цінного підручника з своєї спеціальності—гістології, написати монографію про кров'яні угруповання і цінну з методологічного погляду роботу про клітинну теорію. За останню ланку його діяльності була активна участь в опрацюванні проблеми науково-навчальних комбінатів, що становить основний момент соціалістичної реконструкції вищої медичної освіти й наукового дослідження на Україні. Небіжчик лишив також виключної ваги роботу про шляхи ліквідації марярії за другу п'ятирічку.

В особі *В. Я. Рубашкіна* смерть вирвала з лав активних будівників соціалістичної медицини одного з відданих радянській владі талановитих учених і видатних науково-громадських діячів.

С. І. Канторович

О. С. Затонська

Проф. Я. І. Ліфшиц

Л. С. Туркельтауб

К. Г. Меншович

Академік М. Ф. Мельні-

ков-Разведенков

Проф. І. В. Кудінцев

„ А. О. Гейманович

„ І. І. Файншмідт

„ О. І. Черкес

Д. С. Ловля

Л. О. Лейзерман

ПРОФ. Я. І. ЛІФШИЦ

ТРИ ІДЕЇ

(Пам'яті засл. проф. В. Я. Рубашкіна)

Розум, ерудиція, дисципліна думки, виняткове замилювання до роботи, шукання нових наукових шляхів поряд із великим витримом і науковим тактом, сполучення широкої біологічної освіти з колосальним досвідом диференційованого спеціаліста, уміння працювати в різноманітних площах, починаючи в лабораторії та закінчуючи організацією охорони здоров'я,—от що зробило з Володимира Яковича вченого великої культури, першорядного наукового діяча. І в кожній галузі роботи завзятість, ініціатива, цілеспрямованість, напруга волі та вміння працювати за трьох. І на кожній посаді—скромність, огида до фрази, уміння зосередити навколо себе й своєї ідеї вчених і молоді. А головне—сміливість думки, брак трафарету ні, тіні академічної млявості й рутини, від чого всю роботу проїмали бадьорість, якась енергійна молодість...

Справді, велика й важка втрата—передчасна смерть Володимира Яковича Рубашкіна!

Заслужений професор—В. Я. Рубашкін один з небагатьох учених старої школи, що після недовгих хитань зумів повністю і до кінця переключитися на радянські рейки. Саме в цьому секрет того, що він жив, працював і помер, як визначний діяч радянської соціалістичної медичної науки, що в своїй спеціальній галузі і в царині медосвіти, і в організації науково-медичної роботи, він

ішов в унісон з часом, уміючи сказати й своє, нове слово, вносячи і свої цінні для соціялістичного будівництва пропозиції. Навіть більше, заходи, що в них В. Я. був за ініціатора, або активного учасника, заглядають уперед, нерозривно пов'язані з другою п'ятирічкою. І природньо, що саме до них передусім наvertsється наша думка.

В. Я. останні роки посилено працював над клітинною теорією. На засаді експериментальних праць він написав книжку „Протоплазма та її організація в тканинах“. Це—книжка великої методологічної й спеціальної наукової вартости, що глибоко викриває об'єктивну діалектику єдності й протилежности клітини і позаклітинний механізм їх розвитку. Я згадую першу наукову конференцію ін-ту ім. Мечнікова, де В. Я. доповідав про свою роботу. Хтось із аудиторії спитав: „Чому Ви, В. Я., не говорите про діалектико-матеріялістичну суть Вашої роботи, невже Ви її не бачите?“ Ня це В. Я., злегка посміхаючись, відповів приблизно так: „Ледве чи хто небудь чекає на загальні декларації про діалектичний матеріалізм від мене—гістолога. Мое завдання було інше: по змозі позбутися тягару попередніх наукових традицій, щоб краще викрити діалектику того, що вивчаю. Якщо мені з цим хоч трохи поталанило—я радий. Я не тільки бачу, до чого прийшов, але й знав, до чого прямую. Справді наукове не може бути інше, тільки діалектично-матеріялістичне“. У момент, коли чимало спробують справжню соціялістичну реконструкцію науки замінити й підмінити зовнішньою мімікрією і набором загальних фраз, ці слова В. Я. заслуговують на особливу увагу. Вони можуть стати за приклад і зразок для кожного ученого, що справді прагне піднести ефективність своєї наукової праці й поставити її на службу соціалізму, а не протягати контрабандою стару псевдо-наукову трухлявину за димовою заслоною загальних фраз.

В. Я. багато років працював коло методики медичної

освіти і був один з найулюбленіших професорів пролетарського студентства. Водночас він керував Всеукраїнським науково-дослідчим протозойним ін-том. Чи дивно ж, що він один із перших прийшов до надзвичайно плодотворчої думки про науково-навчально-виробничі комбінати? Мені довелося разом з ним будувати з самого початку такий комбінат—інститут біології, морфології та експериментальної медицини ім. Мечнікова та просувати в широкі кола наукових і кадрових медпрацівників ідею комбінування. Саме на цій праці В. Я. виявив весь свій досвід, широчінь і сміливість організаційної думки при одночасній увазі до дрібниць і вмінні розглядати явища в усій їхній конкретності, уникаючи голої схеми та абстракції.

Ще рік тому чимало вчених ставилося скептично до цієї ідеї комбінування, а тепер науково-навчально-виробничий комбінат—майже загально-визнаний і швидко реалізується в багатьох галузях медичної науки. Немає сумніву, що це буде один з основних носіїв принципів організації науково-дослідчої та навчальної праці в зв'язку з медично-санітарною практикою за другу п'ятирічку.

Остання, майже передсмертна праця В. Я. пов'язана з складанням другої п'ятирічки медичної науки в УСРР. Ця праця вимагала виняткового напруження сил наших наукових інститутів і одночасно виявляла істотні дефекти, викривлення й опортуністичні хитання, починаючи з крихдерства у плянових накресленнях і закінчуючи лівацькими спробами механічно і моментально „зняти“ занедужування. І виявилось, що найкращий п'ятирічний плян подав Укр. протозойний інститут, керований від В. Я. Рубашкіна. Цей плян відзначається радикальністю та сміливістю завдань ліквідації малярії, як епідемічного захворювання і надзвичайною продуманістю деталей його виконання. Навіть більш—В. Я. взяв на ін-т відповідальність за виконання цього пляну по всій УСРР і якраз незадовго до смерті клопотав про добір кадрів

наукових працівників та інструкторів для реалізації плану.

Такі три ідеї нерозривно пов'язані з ім'ям і працею В. Я. Рубашкіна за останні два роки його життя. І кожна з них пов'язана з завданнями соціалістичної реконструкції медичної науки і знайде свій потужний розвиток у другій п'ятиріччі.

На закінчення — ще кілька слів. Останні роки я працював з В. Я. і майже щодня зустрічався з ним у зв'язку з тією чи іншою справою. З ним було добре працювати: він мав свою думку, вміючи її боронити і переконливо на ній наполягати, але водночас ставав завзятим адептом кожної думки іншого, якщо вважав її за правильну. Розмова з ним була завжди плідотворча: він висуне то ідею розвитку методи фото й кіна в науковій праці, то думку про видання масової бібліотеки і другого ж дня сам береться її здійснювати.

Перед очима — його розумне, зосереджене обличчя, — посміхався він рідко. Він завжди щось робив, налагоджував, продумував. І завжди працював за трьох.

Смерть Володимира Яковича — удар. Та найкраща пам'ять про нього буде — працювати, як він, — багато, серйозно й культурно працювати для справи радянської охорони здоров'я.

Д. С. ЛОВЛЯ

**ВОЛОДИМИР ЯКОВИЧ РУБАШКІН,
ЯК УЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ І
ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ**

Несподівано на п'ятдесят шостому році життя вмер заслужений професор В. Я. Рубашкін. Вмер найвидатніший науковий працівник, талановитіший організатор педагогічного процесу, справжній радянський громадський діяч, що з ентузіазмом віддавався справі, яку взяв на себе. Радянська наука, вища школа, наше соціалістичне будівництво зазнало справді тяжкої втрати.

У царині наукових досліджень В. Я. не полюбляв проторованих шляхів, а сміливо шукав нових. Більшість його праць набирала великого розмаху. Хто не чув про роль В. Я. в опрацюванні питань про кров'яні угруповання? Хто не знає його недавньої праці про форми організації протоплазми, — праці, пов'язаної з розробленням науки про синцитії та симпласти, що накреслила розв'язання найважливішої в біології проблеми про клітину, про її утворення, зростання й перетворення і мала поряд з цим велике методологічне значення? Хто не знає премійованої від Наркомосу праці В. Я. з гістології центральної нервової системи? Хто, нарешті, не знає ролі Протозойного інституту, що його організував В. Я. в боротьбі з малярією?

Раніш від інших В. Я. глибоко продумав, зрозумів потребу озброїтися марксо-ленінською методологією і з

властивим йому завзяттям та ентузіазмом поринув у цю справу. 1929/30 навчального року ми на широких зборах професорів і викладачів зачитали його програму з гістології, як зразкову. Не афишуючи зайво, не оперуючи діалектичними гаслами, а справді діалектично, науково пояснюючи той чи той процес, — В. Я. дав у своїй програмі правильні методологічні настановлення, не просто відкидаючи, а науково спростовуючи теоретичні помилки ідеалістичної та механістичної школи. Його програма — глибоко продуманий, науково-обґрунтований, багатий на фактичні матеріали документ, і, прочитавши його, читач виразно розуміє марксистсько-ленінські автори методологічні настанови. А настанови ці в його даних не поглядні, а постають із глибоко опрацьованого від В. Я. фактичного матеріалу. Висновки впливають не штучно, а природньо, науково. Радянська наука втратила найвидатнішого ученого спеціаліста і прогресивного у своєму розвитку методолога у галузі біології та гістології.

Працюючи трохи не три роки з В.Я. над будівництвом і реорганізацією вищої медичної освіти, вважаю, що в цій царині ми можемо сміливо сказати — в особі Володимира Яковича медична школа втратила справжнього революціонера-педагога. 1929—30 навчального року В. Я., як декан факультету (фактично керівник навчальної частини ХМІ) здійснив ухвали пленумів ЦК ВКП(б) про реорганізацію вищої школи. Мені не забути зборів викладачів і студентів, де В. Я. доповідав від імені правління ін-ту план переходу до активних форм навчання й ліквідації іспитів в їхній непотрібній, шкідливій формі, що нічогосінько не дає. На зборах — атмосфера певної недовіри, побоювання поодиноких професорів, і активна, гостра, некритична вимога деяких студентів — негайно ліквідувати іспити.

В. Я. вмить схоплює тільки позірну розбіжність між двома цими групами і з властивим йому тактом указує на однакову по суті помилку і професорів і студентів: він

Д. С. ЛОВЛЯ

**ВОЛОДИМИР ЯКОВИЧ РУБАШКІН,
ЯК УЧЕНИЙ, ПЕДАГОГ І
ГРОМАДСЬКИЙ ДІЯЧ**

Несподівано на п'ятдесят шостому році життя вмер заслужений професор В. Я. Рубашкін. Вмер найвидатніший науковий працівник, талановитіший організатор педагогічного процесу, справжній радянський громадський діяч, що з ентузіазмом віддавався справі, яку взяв на себе. Радянська наука, вища школа, наше соціалістичне будівництво зазнало справді тяжкої втрати.

У царині наукових досліджень В. Я. не полюбляв проторованих шляхів, а сміливо шукав нових. Більшість його праць набирала великого розмаху. Хто не чув про роль В. Я. в опрацьованні питань про кров'яні угруповання? Хто не знає його недавньої праці про форми організації протоплазми, — праці, пов'язаної з розробленням науки про синцитії та симпласти, що накреслила розв'язання найважливішої в біології проблеми про клітину, про її утворення, зростання й перетворення і мала поряд з цим велике методологічне значення? Хто не знає премійованої від Наркомосу праці В. Я. з гістології центральної нервової системи? Хто, нарешті, не знає ролі Протозойного інституту, що його організував В. Я. в боротьбі з малярією?

Раніш від інших В. Я. глибоко продумав, зрозумів потребу озброїтися марксо-ленінською методологією і з

властивим йому завзяттям та ентузіазмом поринув у цю справу. 1929/30 навчального року ми на широких зборах професорів і викладачів зачитали його програму з гістології, як зразкову. Не афишуючи зайво, не оперуючи діалектичними гаслами, а справді діалектично, науково пояснюючи той чи той процес, — В. Я. дав у своїй програмі правильні методологічні настановлення, не просто відкидаючи, а науково спростовуючи теоретичні помилки ідеалістичної та механістичної школи. Його програма — глибоко продуманий, науково-обґрунтований, багатий на фактичні матеріали документ, і, прочитавши його, читач виразно розуміє марксистсько-ленінські автори методологічні настанови. А настанови ці в його даних не поглядні, а постають із глибоко опрацьованого від В. Я. фактичного матеріалу. Висновки впливають не штучно, а природньо, науково. Радянська наука втратила найвидастнішого ученого спеціаліста і прогресивного у своїй ому розвитку методолога у галузі біології та гістології.

Працюючи трохи не три роки з В.Я. над будівництвом і реорганізацією вищої медичної освіти, вважаю, що в цій царині ми можемо сміливо сказати — в особі Володимира Яковича медична школа втратила справжнього революціонера-педагога. 1929—30 навчального року В. Я., як декан факультету (фактично керівник навчальної частини ХМІ) здійснив ухвали пленумів ЦК ВКП(б) про реорганізацію вищої школи. Мені не забути зборів викладачів і студентів, де В. Я. доповідав від імени правління ін-ту план переходу до активних форм навчання й ліквідації іспитів в їхній непотрібній, шкідливій формі, що нічогоісінько не дає. На зборах — атмосфера певної недовіри, побоювання поодиноких професорів, і активна, гостра, некритична вимога деяких студентів — негайно ліквідувати іспити.

В. Я. вмить схоплює тільки позірну розбіжність між двома цими групами і з властивим йому тактом указує на однакову по суті помилку і професорів і студентів: він

доповідає не про ліквідацію звітів, а про активні форми роботи студента, активні форми перевіру, і вже звідси треба зробити неминучі висновки про скасування звітів, як непотрібну методи перевіру саме при активних методах роботи студента й викладача. І коли Харківський медичний інститут зумів уникнути небезпечних перегинів, то в цьому чимала заслуга В. Я. Рубашкіна.

Найактивніший член усіх методкомісій ін-ту, освічений методист, він активно опрацьовує нові шляхи вищої медичної школи, вивчає, перевіряє, застосовує все нове в методиці викладання, що може призвести до поліпшеної постави викладання. І навіть, коли В. Я. не працював уже в апараті ін-ту, ні разу не траплялось, щоб ми—керівники ін-ту, не порадилися би з В. Я. в тому чи тому важливому методичному питанні. Чому було так? Бо ми знали, що В. Я. з його великим педагогічним досвідом висловить одверто свій погляд, виявить позитивні й негативні риси того чи того проекту і, якщо проект подає надію поліпшити роботу катедри,—В. Я. не тільки з ентузіазмом підтримає його, але і неодмінно попросить цей проект проробити, як спробу, саме на його кафедрі.

І можна було бути спокійним: все добре і цінне у проекті буде виявлене й взяте до уваги, а все непридатне, шкідливе—відкинуте.

За останній час, з утворенням багатьох нових факультетів, запропоновано Володимирові Яковичу, як і всім керівникам кафедр, опрацьовати й практично здійснити профільну спрямованість викладання на факультетах. Надто потрібно й важливо було опрацьовувати цю профільну підготовку для нового психо-неврологічного факультету. Катедра мала небагато даних, щоб організувати роботу з майбутніми психо-неврологами. Проте, катедра В. Я. єдина цілком справилася з цим дуже тяжким завданням. Недарма на одностайну вимогу студентства В. Я. дістав на загальних зборах ін-ту найвищу нагороду — його визнано за найкращого ударника-професора.

Не варт говорити про роль В. Я. в утворенні ін-ту ім. Мечнікова. Тут його роль організатора й ідеолога ін-ту незаперечна.

Організація наукового та навчального життя—два питання, що їм В. Я. приділив максимальну увагу.

В. Я. зміг не тільки сам працювати. Він зумів організувати такий колектив, що разом з ним невтомно працює для науки, для школи. Аджеж мало яка кафедра може похвалитися таким станом, коли для асистентів, аспірантів, висуванців кафедра стала не тільки за місце, де вони працюють 6—8 робітних год., а обернулася на рідну, близьку справу, якій люди віддаються, не зважаючи на годину. Хоч коли зайти на кафедру, її колектив завжди там—за мікроскопами, за налагоджуванням нового апарату для демонстрацій, за приведенням кафедри до стану повсякчасної готовости.

Вища медична школа взагалі, і Харківський медичний інститут насамперед втратив свого найкращого професора, керівника кафедри, організатора справді працездатного колективу, сміливого будівника соціалістичної вищої школи.

Поряд великої наукової й педагогічної діяльності В. Я. завжди брав щонайактивнішу та найжвавішу участь у громадському житті. Навіть більше—ця громадськість В. Я. так щільно переплетена з науково-педагогічною роботою, що В. Я. був справжнім радянським новим вченим-суспільником, який зумів сполучити, органічно пов'язати для багатьох ще не сполучне, непов'язне.

В. Я. з ентузіазмом стежив за успіхами соціалістичного будівництва. Він радів кожній новій будівлі, він без краю радів зростанню нашої молоді, стежив за її успіхами, активно допомагав та сприяв цим успіхам. Не раз він говорив про свою любов до життя. Він прагнув бачити наслідки нашої боротьби, він уже бачив нашу перемогу.

В. Я. ми з правом назвемо нашим радянським ученим, щирим другом нашого пролетарського студентства.

Аджеж В. Я. не був зв'язаний корінням з нашим революційним рухом. Був видно час, коли, не розуміючи цього руху він поділяв переконання більшості інтелігенції про згубність шляху, що його взяла Комуністична партія. І саме на ньому, на процесі його поступового наближення до нас і перетворення в активного та широго працівника соціалістичного будівництва, з невичерпною глибиною і ясністю стверджуються слова Маркса, що найкращі генії людства, зрозумівши хід історії, придуть до пролетаріату і підуть разом з ним на боротьбу до перемоги.

І таким найкращим представником трудової інтелігенції, ученим, що цілковито пов'язав себе з нашим соціалістичним будівництвом, був Володимир Якович Рубашкін.

ПАМ'ЯТІ ВЧИТЕЛЯ

Непомірно важко уявити, що немає Володимира Яковича. Надто велику вагу мають багато років спільної роботи день - у - день з людиною такого великого розуму й таких великих знань, як В. Я. Втрату такої людини відчувають всі, що знали В. Я., — але ми, співробітники й його найближчі помічники, більш за всіх відчуваємо великий і глибокий біль.

Володимир Якович був не тільки любий вчитель з великими знаннями, а також чуйний товариш та друг. Коли поставали будь-які сумніви або нерозв'язні питання, всі сумніви й нерозв'язність зникали після розмови з В. Я.

Володимир Якович цілком своєрідно вмів керувати нами в роботі, він збуджував до роботи і вів перед.

Він сам працював без міри. День і ніч його можна було бачити на роботі. Вечори, вихідні дні — то він сидить у затемненому залі, підбираючи й лагодячи з розрізнених частин старих приладів апарат для мікропроекцій гістологічних препаратів, щоб тяжка для студента мікроскопічна анатомія, стала легка й зрозуміла, то, захоплений ультрамікроскопією, витрачає велику енергію на використання цієї методи й нарешті запроваджує її як одну з звичайних метод у повсякденний лабораторний вжиток. З таким же завзяттям він працює коло мікрофотографії і доходить до визнання великої потреби на мікро-кіно-техніку, як методу гістологічного досвіду, а також як методу популяризації наукових досягнень серед широких трудящих мас.

Не задоволений старими теоріями будови тканин, що, не досить яскраво з'ясовують ту або ту структуру, В. Я. віддається новим шуканням, останні роки невтомно вивчає життєві процеси й живі структури не лише на нормальному гістологічному матеріалі, а також досліджуючи патологічний ріст лихих новотворів. В. Я. переходить на нові рейки вивчення тканин не як вузький морфолог, а як учений з широким світоглядом біолога, біохеміка й фізіолога. Володимир Якович зовсім по-іншому будує гістологію як науку: гістологія, за Рубашкіним, не суто морфологічна наука, що вивчає форму, а наука, що обґрунтовує форму на підставах біохемії й фізіології. У процесі цієї великої праці В. Я. пише монографію про протоплазму й видає свої підручники. Така широка перебігає вся науково-дослідча робота в його лабораторії. Досліди провадяться різними методами, — старими, новими (методи тканинних культур та інше), а також своїми власними. З усіх старих метод В. Я. завжди надто вдало міг вибрати найцінніше та найкорисніше для дослідку.

Маючи великий організаційний талант і велику здатність планування, В. Я. був не тільки широкого світогляду вчений, а також найвидатніший діяч у галузі реформи медичної освіти.

Тепер Володимира Яковича серед нас немає. Жажливо й боляче, що ніколи ми його більш не побачимо, не почуємо його голосу, який міг вдихнути в нас таку бадьорість й таку велику охоту працювати, працювати до останнього зіздання, як це зробив сам В. Я.

Пішов дорогий, незабутній вчитель і друг. Ми всі сумуємо безмірно, бо втратили велику та незамінну людину.

До кінця днів шануватимемо пам'ять про тебе, такого талановитого, такого розумного й такого простого, який був ти, любий та дорогий Володимире Яковичу!

Учні *З. Зелеківська, В. Безугла,
Е. Бромберг, В. Хударковський*

ПЛЯНОВО - ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ

Н. Г. МЕНЬОВИЧ

ЗАВДАННЯ ІНСТИТУТУ ІМ. МЕЧНІ- КОВА НА ДРУГУ П'ЯТИРІЧКУ

Історичні ухвали XVII партійної конференції підносять усе наше соціалістичне будівництво на ще вищий щабель, вводячи всю вашу країну в безпосереднє будівництво соціалізму. План другої п'ятирічки, що його схвалила XVII партійна конференція, ставить перед нами завдання боротися за остаточне викорінення капіталістичних елементів у нашій країні й побудовання безкласового суспільства.

Здійснення всіх цих велетенських завдань буде пов'язане протягом усього цього періоду з загостреною класовою боротьбою в місті та на селі, а тому завдання зміцнити диктатуру пролетаріату стоїть перед нами, як одне з основних завдань на другу п'ятирічку.

Цілковите усунення причин, що породжують класові суперечності та визиск, подолання пережитків капіталізму в економіці та людській свідомості, піднесення матеріального добробуту людности створять умови, щоб поступово знищити соціально-економічні причини масових захворювань, зліквідувати епідемії, зменшити травматизм, загальну й особливо дитячу смертність.

Основні завдання радянської охорони здоров'я за другу п'ятирічку — використати оздоровні чинники, наслідком вивершеної реконструкції народного господарства й так перебудувати роботу органів охорони здо-

ров'я, щоб вони обернулися на комплекс лікувально-профілактичних та оздоровних заходів, скерованих на розв'язання основних соціально-гігієнічних проблем другої п'ятирічки.

Розв'язати всі ці завдання охорони здоров'я можна тільки, коли медична наука зосередить всю свою увагу на основних проблемах, що впливають з цілевих настановлень охорони здоров'я: зліквідувати епідемії й промисловий тразматизм, зменшити загальну захворюваність, піднести продукційність праці та громадське виховання дітей.

Перебудувати всю медичну науку на засаді єдино-наукової марксистсько-леїнської методології — діалектичного матеріалізму — завдання величезного історичного значення, і науково-дослідчі інститути повинні взяти на себе це почесне та надзвичайно відповідальне завдання.

Науково-дослідчий інститут експериментальної медицини, морфології й біології, як комплексний інститут, покликаний розв'язувати надто важливі проблеми теоретичної та експериментальної медицини, за другу п'ятирічку повинен посісти в усій системі науково-дослідчих інститутів Наркомздоров'я одне з провідних місць.

Провадячи всю свою роботу на основі соціалістичного плявування, Інститут, як організація всеукраїнська, повинен поставити перед собою на другу п'ятирічку завдання розвинути периферичну базу науково-дослідчої роботи в галузі теоретично-експериментальної медицини, організуючи опорні периферичні секції й філії, втягуючи сюди окремі прозекторії, лябораторії, катедри стаціонарних і виробничих медвишів, забезпечуючи наукове керівництво цими периферичними закладами.

Будуючи всю свою роботу під гаслом — підпорядкувати високо кваліфіковану компетенцію інституту слугуванню соціалістичній промисловості й цілому народньому господарству, інститут у своїй тематиці передбачає порядок актуальних науково-теоретичних проблем, щільно пов'я-

заних з завданнями соціалістичного будівництва, також науково - практичні теми на соціальне замовлення промисловости й сільського господарства, взявши курс на їхній максимальний розвиток.

На інститут ім. Мечнікова, як закінчений тип навчально - наукового комбінату, покладено величезне й найвідповідальніше завдання — готувати медичні кадри. Тому, плянуючи свою роботу на другу п'ятирічку, треба весь час мати на увазі так розташувати свої сили, так використати свої матеріальні ресурси, щоб обидва завдання — наукова праця й готування кадрів знайшли собі гармонійне розв'язання.

За найважливішу частину роботи інституту і тепер і надалі повинна стати масова робота. Треба закріпити на даному етапі досягнення масового робітничого університету, треба ширше розгорнути боротьбу за ліквідацію санітарної неграмотности, широко популяризуючи медико - біологічні знання.

Динаміка розвитку інституту ім. Мечнікова за другу п'ятирічку впливає з завдань, що стоять перед ним, як науково-дослідною базою в царині теоретичної та експериментальної медицини, і мають науково обґрунтувати практику радянської охорони здоров'я, але місце перебування інституту в Харкові ще далеко не забезпечує всіх цих величезних вимог, висунутих перед ним, — як інститутом всеукраїнським. Успішне розв'язання цього питання залежатиме від розгортання опорних пунктів, периферичних філій і секцій. Плянний розвиток цих закладів, що накреслює інститут, має протягом цілої п'ятирічки призвести до організації понад 150 периферичних організацій.

Методроботу в інституті треба скерувати насамперед на озброєння працівників інституту та його філій марксистсько - лєнінською теорією. Поступово ліквідуючи відставання в опануванні марксистсько-лєнінської теорії, треба надалі забезпечити участь усіх працівників інституту

у вивчанні та опрацюванні багатьох методологічних проблем радянської охорони здоров'я й експериментальної біології та медицини. Не послабляючи в майбутньому критичної та виховної роботи, треба буде взятися до поглибленого опрацювання історії та філософії медицини й біології.

Центр усієї роботи інституту — опрацювати проблематику інституту, пов'язану з завданням соцбудівництва, висувати найактуальніші проблеми радянської охорони здоров'я та пов'язати всю проблематику інституту в єдиний комплекс.

На другу п'ятирічку інститут, як стрижневі теми, висуває:

- 1) проблему реституції,
- 2) проблему неопластичного і бластоматозного росту,
- 3) проблему запальних реакцій та інші якнайважливіші проблеми теоретичної та експериментальної медицини.

Залучення всієї маси наукових працівників інституту до активного опрацювання цих стрижневих проблем, організація цілої праці на засадах соціалістичних форм праці — соцзмагання та ударництва — дасть нам змогу виконати з честю ті величезні завдання, що стоять перед нашим інститутом на другу п'ятирічку.

С. О. БЛІНКІН

**РОБОТА ІНСТИТУТУ БІОЛОГІЇ, МОР-
ФОЛОГІЇ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ
МЕДИЦИНИ ім. МЕЧНІКОВА
за 1931 рік**

Інститут біології, морфології та експериментальної медицини ім. Мечнікова, організований з наказу НКОЗ УСРР наприкінці 1930 р. фактично почав своє існування з початку 1931 р. До того часу в системі НКОЗ не було науково-дослідчого закладу, який об'єднував би в своїй ідеї всю галузь теоретичної та експериментальної медицини й біології. Існували лише в системі Головнауки НКО розпорошені по окремих медвишах науково-дослідчі катедри при навчальних катедрах, без достатньої бази для роботи.

Цілком природньо, що ці науково-дослідчі частини при катедрах завжди залежали від навчальної катедри; катедри, переобтяжені навчальною працею, часто відмовлялися від наукової роботи, і наукова продукція не відповідала тим висококваліфікованим можливостям, на які можна було б чекати.

Перехід усієї медичної навчальної та наукової мережі до НКОЗ поставив питання про потребу створити центр наукової роботи в галузі теоретичної й експериментальної медицини, який відповідав би завданням охорони здоров'я.

В основу організації ін-ту ім. Мечнікова покладено принцип найбільшого пов'язання між навчальною та

науковою працею. За базу для організації ін-ту в основному були теоретичні катедри Х. М. І. з усіма приміщеннями та апаратурою.

Щільний органічний зв'язок дав змогу також доцільно розв'язати питання комплектування кадрів наукових працівників. Здебільшого за керівників та наукових працівників ін-ту працюють професори й викладачі медвишу, і лише поступово ін-т збільшує свої кадри науковими працівниками, що мають основні посади вже в ін-ті ім. Мечнікова.

У такому поєднанні зацікавлені обидві сторони: 1) викладання дістає міцну наукову базу; 2) наукова праця має коріння в навчальному процесі, тим самим перекидаючи міст до зв'язку з практикою.

У чому ж різниця? І раніш був зв'язок між навчальною та дослідною частинами, й тепер?

Ін-т ім. Мечнікова—наукова-дослідча організація, що має свій власний кошторис, який дає змогу далеко більшою мірою забезпечити потребу дослідчої праці, — *це перше.*

Друге—це дає змогу сконцентрувати розпорошені агрегати в єдиний комплекс.

Третє—це дає можливість плянувати науково-дослідчу працю та краще керувати нею.

Четверте—це забезпечує кращу підготовку кваліфікованих наукових кадрів у галузі теоретичної та експериментальної медицини.

П'яте—це дає змогу краще використати наукові, кадри в галузі їхнього фаху на педагогічній та науковій праці, тощо.

Треба лише відзначити, що хоч принципи, покладені в основу організації ін-ту, цілком правильні, але розвиток ін-ту не міг набути належних темпів, бо ін-т не дістав потрібного устаткування та апаратури, а також приміщень. Ці перешкоди жодною мірою не можуть зменшити принципово важливих настановлень, а лише накреслюють дальші шляхи розвитку ін-ту.

Інститут, заснований у складі таких відділів:

I. Відділ біології: 1) секція порівняльної фізіології — тимчасово на базі зообіологічного інституту НКО.

II. Відділ нормальної морфології: 1) секція нормальної та порівняльної анатомії, 2) секція експериментальної цитології.

III. Відділ патологічної морфології: 1) секція танатології, 2) секція експериментальної морфології.

IV. Відділ експериментальної медицини: 1) секція нормальної фізіології, 2) секція патологічної фізіології, 3) секція експериментальної фармакології.

V. Відділ історії та філософії медицини з секцією біоосвіти.

Відділи II — V — на базі катедри ХМІ.

Розвиток секцій безпосередньо залежав від бази, на якій вони були організовані. Ті секції, що мали за базу катедри ХМІ були хоч невеликою мірою забезпечені деяким устаткуванням і користувалися приміщенням катедри; цього не можна сказати про такі відділи ін-ту, як от секція біо-освіти, методкабінет, секція порівняльної фізіології, музей та діяпозитивна лабораторія для готування навчальних колекцій, — для них потрібно було утворювати з великими труднощами власну базу. Треба відзначити, що навіть канцелярія довгий час містилася в кімнаті для практичних вправ з студентами за перегородкою.

1931 р. тривала напружена організаційна праця, збирання сил для утворення комплексу, який відповідав би ідеї, покладеній в його основу. Відповідно до цього зростав інститут. Поруч з укріпленням секцій, що вже працювали, наприкінці року відкрилися нові: 1) механіки розвитку, 2) експериментальної гігієни, 3) фізико-хемії, 4) методкабінет.

До 1932 р. ін-т був уже досить оформлений, закінчивши основну організаційну роботу.

Питання планування наукової праці посідали та посідають величезне місце в роботі ін-ту. Планування науково-дослідчої праці взагалі і зокрема планування в такій широкій галузі, як галузь теоретичної та експериментальної медицини та біології, наражається на великі труднощі.

За основне завдання планування було—сконцентрувати увагу всіх секцій на опрацюванні основної стрижневої проблеми для комплексного її розв'язання.

Треба було центр уваги перенести на боротьбу з самопливом у праці секцій та різноманітністю проблематики.

Нарешті треба було, накреслюючи певну тематику, щільно пов'язати її з завданнями охорони здоров'я на даному етапі.

Ці питання увесь час стояли та ще довго стоятимуть перед ін-том в справі планування його праці.

Чи справився ін-т з цими завдання 1931 р.? Так, але не цілком. У проблематиці та тематиці ін-ту 1931 р. можна ще спостерігати, що більшість секцій працювали хоч за своїм окремим пляном, але ж не пов'язаним з загальною проблемою. Помічалось багатопроBLEMність та багатотемність. Правда, дуже важко було знайти ту основну, стрижневу проблему, яка б відповідала всім вимогам. Але тенденція до такого комплексного характеру роботи накреслювалась, і в плані праці деяких секцій досить чітко проходить настановлення на спільне опрацювання загальних проблем.

Це все промовляє про чималу перемогу плянної системи в науково-дослідчій роботі.

ПРОБЛЕМАТИКА ТА ТЕМАТИКА 1931 РОКУ

1. Відділ нормальної морфології.

- 1) Периферична вегетативна нервова система.
- 2) Процеси зміни соми підчас розвитку, росту та трудових процесів.

3) Залозовий та лімфоїдний апарати слизової оболонки травного тракту.

Ці 3 проблеми опрацювала секція нормальної анатомії.

4) Організація протоплазми в тканинах—

проробила секція цитології.

Ці основні проблеми накреслено опрацювати в 18 темах. З них 5 перенесено на 1932 р. 13 закінчено і з них 2 вже вийшли з друку.

II. Відділ пато-морфології.

1) Хроніосепсис. Патоморфологічні зміни в тканинах у людини при хроніосептичних процесах.

2) Бластоматозний ріст.

3) Неправильності розвитку (вроджені пухлини).

4) Морфологічні зміни, залежні від О. Р.

5) Морфологія неправильностей обміну.

Накреслено 12 тем; з них 5 надруковано, решту дано до друку.

III. Секція нормальної фізіології

Основна проблема: Процеси відновлення в організмі. Проблема ця має тенденцію стати за стрижневу для всього ін-ту.

Цілеві настановлення проблеми: 1) збирання експериментального матеріалу для розуміння процесів праці та відпочинку; 2) збирання матеріалів для практичної раціоналізації процесів праці та відпочинку; 3) опрацювання основних тез, з яких впливає розуміння процесів збудження й гальмування та встановлення характеристики правильного їх балансу в центральній нервовій системі.

Накреслено опрацювати 4 теми, з них: 3 закінчені в експериментальній частині, літературне оформлення перенесено на 1932 р., четверта не закінчена 1931 року з причин тривалого відрадження асистента (виконавця).

IV. Секція патологічної фізіології.

Основна проблема: експериментальний ревматизм в світлі гіперергічного запалення.

Накреслено 5 окремих тем. Праці закінчено й надруковано. Виконував їх колектив з п'ятьох авторів.

V. Секція експериментальної фармакології.

Організована в травні 1931 р. Основну роботу провадила на спеціальну тему з О. Р.

VI. Секція порівняльної фізіології.

Теми: 1) Фізико-хімічні та фізіологічні властивості протоплазми.

2) Гістологія та фізіологія пересмужистих м'яснів у тварин.

3) Ферменти безхребтових тварин в світлі нових даних.

Ця секція, перебуваючи в дуже несприятливих умовах, не забезпечена ні приміщенням, ні апаратурою, працюючи в складі лише зав. секції та аспіранта, закінчила 3 роботи, здані до друку.

VII. Відділ історії.

Закінчено та здано до друку 3 праці.

НАУКОВА ПРОДУКЦІЯ ІНСТИТУТУ ім. МЕЧНИКОВА за 1931 р.

№	Автори	Назва	Наслідки
---	--------	-------	----------

1. Секція гістології

1.	Проф. Рубашкін	Протоплазма та її організація в тканинах.	Надруковано.
2.	Пр. Рубашкін та Безугла	Симпласти, синцитії, клітини в злучній тканині.	нім. мовою.
3.	Бромберг	Левкоцити та симпласти.	Закінчено до друку.

2. Секція нормальної анатомії

4.	Проф. Воробйов	Дослідження внутрішніх органів в Макро-мікроскопічному полі зору.	Готові до друку
5.	Журавльов	Нерви уразу в людини	
6.	Філонова	Нерви нирок в людини	

№	Автори	Наз а	Наслідки
7.	Сінельников	Нерви сечового міхура	} Готові до друку
8.	Бєдокимов	Нервові вузли підшеле- пово та під'язикової за- лоз у людини.	
9.	Сінельников	Морфологічна структу- ра шлункового соку.	
10.	Журавльов	Залози трахеї.	
11.	Чибукмахер	Крипти сечового міху- ра.	
12.	Пр. Воробйов та Волинський	Гіпотеза про функцію лімфоїдних елементів в травному тракті.	
13.	Тарханов	Механізм зміщення ди- сків та менісків в люд- ському організмі.	
14.	Тіщенко	Фасція люмбодорзаліс та її перебудова з зро- станням.	

3. Відділ патологічної морфології

15.	Акад. Мельников- Разведенков	Про холестеатоми	Надруковано.
16.	"	Актиномікоза центральної нервової системи.	Надруковано.
17.	"	Альвеолярний ехінокок	Здано до друку.
18.	Пальчевський	Смертність від лихих но- вотворів в м. Харкові з 1901 р. до 1929 р.	Надруковано.
19.	Пальчевський	Та ж тема. Перероблено для „Вірховського архіву“.	Здано до друку.
20.	"	Про пістряк шкіри на об- личчі.	Здано до друку
21.	Гайсенський	Про механізм кішкових і інвагінацій.	Надруковано.
22.	Масалітінов	Рабдоміоми яєчка	Надруковано.
23.	Пальчевський	Дивертикулі перикарду.	Здано до друку.
24.	"	Експериментальні клінічні дані про уроселектан.	"
25.	Коренківський	Туберкулоза грудної за- лози.	"
26.	Петров	Сифіліс пляценти.	Надруковано.

4. Секція патологічної фізіології

27—31	Проф. Альперн Генес Дінерштейн Туткевич Безуглов	Колективна праця (5 тем). 1. Ревматизм в світлі гіперергічного запалення 2. Експериментальний ревматизм у світлі анафілаксії. 3. Вегетативна нервова система та ролі її в експериментальному ревматизмі. 4. Ендокринна система та ролі її в експериментальному ревматизмі. 5. Ретикульо-ендотеліальна система та ревматизм.	Надруковано. Перекладено на нім. мову.
-------	--	--	---

5. Секція експериментальної фармакології

32.		Спеціальна тема з О.Р.	
33.	Пр. Черкес	Токсикологія бойових отруйних речовин.	Надруковано.

6. Секція порівняльної фізіології

34.	Пр. Білоусов	Процеси оксидації та редукції в клітинах.	Здано до друку.
35.	"	До теорії фарбування метиленовою синькою.	Здано до друку.
36.	"	Еластичність м'яснів.	"

7. Секція нормальної фізіології

37.	Приходькова та Воробйов	Про відношення між якісними та кількісними змінами подразників та відповідні зміни в слинних залозах.	Ці теми закінчено в експериментальній частині. Літературне оформлення перенесено на 1932 р.
38.	Мухіна	Вплив анемії та труднощів кровообігу на роботу нервової системи	
39.	Фельдман	Вплив якісно й кількісно різних подразників на нормальну та виснажену залозу.	

8. Секція історії

40.	Ак. Мельников-Разведенков	Спогади про академіка Заболотного.	Здано до друку.
-----	---------------------------	------------------------------------	-----------------

№	Автори	Назва	Наслідки
41.	"	Історія медичного факультету за 100 років.	Закінчено до друку.
42.	Разведенков	Перші Дарвіністи: Стрельцов та Крилов.	Здано до друку.

Окремо треба відзначити складання підручників з анатомії та гістології російською та українською мовами.

НАВЧАЛЬНІ КОЛЕКЦІЇ ДІАПОЗИТИВІВ

1931 р. Діапозитивна лабораторія випустила для медичних колекцій діапозитивів:

- 1) з загальної гістології,
- 2) з центральної нервової системи з провідними шляхами,
- 3) з гігієни.

ПІДГОТОВА КАДРІВ

У справі підготовки кадрів наукових працівників ін-т взяв на себе роботу з аспірантами тих галузів, які увіходять до його компетенції. У секціях ін-ту 1931 р. навчались 19 аспірантів, з них:

	Чол.
у відділі пато-морфології	5
" секції нормальної фізіології	2
" " " анатомії	3
" " гістології	2
" " біології	1
" " пато-фізіології	4
" " фармакології	2

Декого з аспірантів, що закінчили підготову, залишено на науково-дослідчу й педагогічну роботу в ін-ті ім. Мечнікова та ХМІ.

МАСОВИЙ РОБІТНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ

В ХМРУ Інститут ім. Мечнікова забезпечує викладання з багатьох дисциплін: анатомія, фізіологія, біологія, хімія тощо; проводячи працю на своїй базі та забезпе-

чуючи її демонстративним приладдям. Працю провадять майже всі наукові співробітники секцій інституту. Інститут ім. Мечнікова має найбільше навантаження в ХМРУ, зразково поставивши цю роботу, що й визначила постанова колегії Н.К.О.З. від 17 грудня 1931 р.

ПІДСУМКИ ПРАЦІ ІНСТИТУТУ ім. МЕЧНІКОВА за 1931 р.

Хоч процес розвитку ін-ту перебігав не в досить сприятливих умовах, хоч ін-т не досить був забезпечений матеріальною базою, все ж він за перший рік свого існування має великі досягнення:

1) інститут виріс на авторитетний центральний науково-дослідний заклад з великими завданнями та обсягом своєї роботи;

2) зміцнилася дослідча та кадрова база.

3) інститут структурно виріс та зміцнився у центрі і в опорних пунктах;

4) поширилися соціалістичні форми праці—колективна робота (секція пато-фізіології).

Характеристику досягнень ін-ту дає постанова Сектору Науки НКОЗ на доповідь ін-ту за 1931 р.: „Інститут має певні досягнення у справі концентрації секцій, пов'язання їх наукової праці, плянування; інститут розпочав організацію опорних пунктів на периферії, розпочав масову роботу в галузі біо-освіти, дав кілька наукових праць та підручників, розпочав збирати єдиний музей, бере участь в Українській радянській енциклопедії тощо.“

На базі цих досягнень 1931 р. ін-т вступив до нового етапу свого розвитку.

С. О. БЛІНКІН

**СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ РОБОТИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ІНСТИТУТУ
БІОЛОГІЇ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ
МЕДИЦИНИ ім. МЕЧНІКОВА 1932 року**

Інститут біології, морфології та експериментальної медицини ім. Мечнікова—всеукраїнський науково-дослідчий заклад, що має об'єднувати, планувати й розвивати науково-дослідчу роботу у всій широкій галузі теоретичної та експериментальної медицини й біології. Організація з таким великим діяпазоном роботи, маючи складну структуру, в основному ставить собі такі завдання:

1. Вивчати й опрацьовувати актуальні питання охорони здоров'я та теоретичної медицини.

Вивчати життєві форми й процеси в їх нормальних та патологічних проявах й найперше вивчати людину.

Вивчати умови й оточення, де живе й працює людина, щоб оздоровити їх.

2. Формувати й розвивати серед медичних працівників діалектико-матеріалістичне розуміння життя, створюючи своєю науково-дослідчою роботою наукову базу для цього й популяризуючи праці класиків марксизму в цьому напрямку.

3. Створити на Україні центральну науково-дослідчу базу, що забезпечувала б можливість виконувати складні досліді науковим працівникам не тільки інституту, але й філій та периферичних опорних пунктів, втягуючи їх в н/д роботу та керуючи нею.

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ
ім. МЕЧНІКОВА

Відділ нормальної морфології			Відділ патологічної морфології			Відділ експериментальної медицини		
Секція нормальної анатомії		Секція експериментальної цитології	Секція танатології		Секція експериментальної патоморфології	Секція нормальної фізіології		
						Секція пат. фізіології		
						Секція фармакології		
						Секція мікробіології		
						Секція експериментальної гігієни		
						Секція фізико-хемії		
						Методкабінет		
						Секція порівняльної фізіології		
						Секція механіки розвитку		
						Відділ кадрів		
						Секція біо-освіти		

Пояснення: Структурно деякі секції об'єднані у відділи, але кожна секція є відносно самостійною одиницею.

4. Готувати кадри наукових працівників в галузі теоретичної та експериментальної медицини.

5. Популяризувати біолого-морфологічні й біолого-медичні знання серед широких трудящих мас, борючися з санітарною неграмотністю.

З такими широкими завданнями інститут вступив в 1932 р., структурно майже оформлений з зміцненим проти 1931 року бюджетом та з чималою науковою продукцією за 1931 р.—перший рік свого існування.

Стан інституту, як всеукраїнського центру, покладає на нього завдання поширити свій вплив та керівництво на багато філій, організацію яких цього року розпочато, та периферичних спорних пунктів науково-дослідчої роботи. Філії накреслено організувати в Києві, Одесі, Дніпропетровському, Сталіному, Полтаві та Кременчузі.

Структурно інститут — комплекс посуті самостійних секцій з своїми специфічними завданнями, але об'єднаних загальною проблемою вивчення нормальних та патологічних прояв живого організму й найбільше людини та її оточення, а також широкою можливістю комплексного опрацювання певних завдань.

Уяву про сучасну структуру ін-ту ім. Мечнікова дає така схема, подана на окремій сторінці.

I. НАУКОВО - ДОСЛІДЧА РОБОТА

1. ВІДДІЛ БІОЛОГІЇ

а) Секція механіки розвитку. Зав.—проф. Фінкельштейн.

б) Секція порівняльної фізіології. Зав.—засл. проф. Білоусов.

Завдання: 1) провадити науково-дослідчу роботу в галузях загальної біології, а надто в галузях пов'язаних з медициною.

2) Синтезувати науковий матеріал, щоб обґрунтувати загально-біологічні принципи розуміння життя.

Плян науково-дослідчої роботи в 1932 р.

а) Секція механіки розвитку

Проблема: Залежність перших етапів розвитку зародка від зовнішніх, хемічних та фізичних чинників. *Перехід зовнішнього в внутрішнє в реалізації генотипу.*

Тема: Зміни зародків під впливом різних концентрацій солей одно-й двовалентних металів та залежність від них дальших етапів розвитку.

Мета роботи: Розв'язання проблеми розвитку зародка від зовнішніх хемічних та фізичних чинників.

б) Секція порівняльної фізіології.

Теми першого порядку: I) Вплив зовнішніх факторів на розвиток організмів.

II) Зміни забарвлення ляльок. *Papilionidae* під впливом забарвлення оточення.

Теми другого порядку: I) Оксидативно-відновлювальні процеси в клітині.

II) Явище втоми серцевої мускулатури.

Мета роботи: Вивчення впливу зовнішніх умов на організм.

ВІДДІЛ НОРМАЛЬНОЇ МОРФОЛОГІЇ

а) Секція нормальної та порівняльної анатомії. Зав. — засл. проф. *Воробйов*.

б) Секція експериментальної цитології

Зав. — засл. проф. *Рубашкін*

Завдання: 1) Вивчати закономірність форм та їхню залежність від умов оточення та від соціальних й професійних чинників.

2) Розвивати порівняльну анатомію, як основну, для того, щоб розуміти історичне формування людського тіла.

3) Вивчати вікові властивості будови з макро- та мікроскопічного погляду.

4) Розробляти основні питання в галузі експериментальної цитології та ембріології.

Плян науково-дослідчої роботи 1932 р.

а) Секція нормальної анатомії:

*Проблеми: Еволюція вегетативної нервової системи.
Накреслено 15 тем.*

Мета роботи: 1. Знайти закономірність еволюції вегетативної нервової системи по клясах.

2. Вияснити характер різних нервів за структурою волокон.

3. Вивчити макро-мікроскопічними методами спинний та головний мозок.

4. Дослідити вплив антагоністів м'яснів та взаємини, а також перебудову антагоністів при випадінні різних функцій.

5. Вивчити макро-мікроскопічною методою залозовий апарат.

По проблемах 2, 3, 4, 5 накреслено 24 теми.

б) Секція експериментальної цитології

Проблеми: I) Вивчати взаємини між клітинними та симпластичними формами.

Теми: 1. Перехід клітки в симпласти та назад з морфологічного погляду. Левкоцити й симпласти.

2. Культура тканин та їх клітин і симпластичні форми.

3. Умови, що визначають клітинну та симпластичну будову тканин.

4. Вивчання зовнішніх факторів, що визначають ці переходи.

Мета роботи: Замінити клітинну теорію симпласто-синцитіальною.

II) Вивчати явища неопластичного росту з погляду симпласто-клітинної теорії.

Теми 1. Вивчання експериментальних пухлин.

2. Вивчання зростання пістряка у людини.

Практичні висновки: Можливість зміни уявлень про неопластичне зростання.

III. ВІДДІЛ ПАТОЛОГІЧНОЇ МОРФОЛОГІЇ

а) Секція танатології. Зав.— від. акад. Мельніков-Разведенков.

б) Секція експериментальної патоморфології.
Зав.— проф. Земан.

Завдання: 1) Опрацьовувати питання танатології, онкології та інвазії, маючи на увазі дочасне спрацьовування організму, походження лихих пухлин, вплив на людський організм інвазій рослинного й тваринного характеру.

2) Організувати консультації для місцевих та периферичних закладів у наукових, а також практично-діягностичних питаннях з патологічної морфології.

Плян науково-дослідчої роботи в 1932 р.

Проблеми: I. Проблема заплення з морфологічного погляду.

Теми першого порядку: 1. Вивчення потенції одноядерних елементів крові та злучна тканина *in vitro*.

2. Патогенеза туберкульозного горбака з судинного епітелію.

Теми другого порядку: 1) Вивчення туберкульозних епендимітів.

2. Реакція мезенхіми (грануляційне запалення) під впливом променевої енергії.

Мета роботи: 1. Вивчати реакцію мезенхіми, зв'язок та різні переходи елементів крові й злучної тканини при різних станах, особливо запалення.

2. Встановити участь ендотелію судин у формуванні горбків ТБК, його роля в генералізації процесу.

3. Вияснити вплив променевої енергії на динаміку заживлення грануляційних поверхень. Вивчати морфологічні зміни грануляційної тканини під впливом рентген-проміння й радію.

II. Проблема в томи з морфологічного погляду

Тема першого порядку. Вивчення фрагментації міокарду в світлі сучасних даних.

IV. ВІДДІЛ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ МЕДИЦИНИ

- 1) Секція нормальної фізіології — зав. проф. *Фольборт.*
- 2) Секція патологічної фізіології — зав. проф. *Альперн.*
- 3) Секція фармакології—токсикології—зав. проф. *Черкес.*
- 4) Секція мікробіології — зав. проф. *Грін'юв.*

Завдання: Вивчати фізіологічні процеси в організмі в нормальних та патологічних умовах.

СЕКЦІЯ НОРМАЛЬНОЇ ФІЗИОЛОГІЇ

Проблема: Процеси відновлення в організмі.

Теми: 1. Вплив анемії на роботу центральної нервової системи.

2. Зміна секрету залози залежно від часу її спокою.

3. Вплив анемії та перешкод кровообігу на рефлекси довгастого мозку.

4. Зміна латентного періоду збудження та після дії його залежно від зміни кількості та якості збудження.

5. Характеристика різних станів залози під час виснажної праці та в період відновлення.

6. Порівняльне вивчення морфологічних та функціональних змін, що виникають при дії слинної залози.

7. Визначення РН та електропровідності слини в собаки при різних умовах.

Мета роботи: Фізіологія процесів відновлення органів після роботи перебуває тепер в початковому стані. Зовсім немає експериментальної аналізи фаз процесу відновлення. Робота має поповнити цю прогалину.

СЕКЦІЯ ПАТО-ФІЗИОЛОГІЇ

Проблема: 1. Ревматизм.

Теми першого порядку: 1. Ревматизм в світлі гіперергічного запалення.

2. Влив вуглеводанного харчування на перебіг гіперергічного запалення суглобів.

3. Вплив жирового харчування на цей феномен.

4. Вплив білкового харчування на цей феномен.

5. Вплив кислотно-лужного харчування на цей феномен.

6. Вплив безвітамінного харчування на цей феномен.

7. Голодування та експериментальний ревматизм.

Проблема: Патологія проміжного обміну.

Теми другого порядку. Механізм аліментарної гіперглікемії.

2. Патологія пігментного обміну та гепатолієнальна система.

3. Зв'язок між внутрішньою та зовнішньою секрецією.

Мета роботи: Вивчати патогенезу ревматизму та патологію проміжного обміну.

СЕКЦІЯ ФАРМАКОЛОГІЇ

Проблеми: 1. Спеціальна в галузі токсикології О. Р.

2. Чутливість організму до ліків та отрут в різних умовах.

Тема: Вплив саліцилатів на організм при різних способах харчування.

Мета роботи: Знайти оптимальні умови впливу саліцилатів та дати шляхи до раціонального терапевтичного вживання їх.

3. Критика теоретичних основ гомеопатії (літературна праця).

СЕКЦІЯ МІКРОБІОЛОГІЇ

Проблеми: 1. Стрептокок, як агент мішаної інфекції.

Теми: 1. Стрептококова мікрофлора пістрякових виразок.

2. Вплив деяких терапевтичних факторів на мікрофлору пістрякової виразки.

Мета роботи: 1. Виявити участь стрептокока в патогенезі пістрякового процесу.

2. Вивчити вплив радію та рентгену на вірулентність та життєздатність стрептокока.

II. Обмін речовин у туберкульозної палички.

Теми: 1. Азотовий обмін у ТБК палички.

2. Обмін глютаміону у туберкульозної палички.

Мета роботи: Вивчити біохемізм мікроба.

III. Черевний тиф та його збудники.

Теми: 1. Вивчення ферментних показників у тифозної палички.

Мета роботи: Вивчити біохемічні властивості мікроба.

Практичні висновки:

З першої проблеми: 1. Вияснити заходи боротьби з пістряком. 2. Знайти наукові підстави метод лікувати пістрякові процеси.

З другої проблеми: Знайти наукову базу для боротьби з туберкульозною інфекцією.

З третьої проблеми: Вивчити патогенезу черевного тифу.

VII. СЕКЦІЯ БІО-ОСВІТИ

Зав.—лік. Пуговішніков.

1. Завдання та план роботи 1932 року.

Секція є організатор цілої масової роботи Інституту. Масова робота скерована на виконання директив про санкультроботу в світлі сучасних політичних та господарських завдань. Керівництво масовим робітничим університетом, роботою в справі ліквідації сан. неграмотности, видавничою справою в галузі видання науково-популярної літератури; керівництво виробничим відділом наочного приладдя.

Завдання її:

1. Популяризувати біо-морфологічні й біо-медичні знання серед широких мас, беручи участь у науково-популярній

пресі. *Теми:* 1. Радянська медицина. 2. Людина — не машина. 3. Кров. 4. Харчовий тракт. 5. Спадковість у людини. 6. Лікарська таємниця. 7. Боротьба з старістю. 8. Походження людини та місце її в природі. 9. Клітини — тканини — органи. 10. Серце. 11. Мозок і нервова система. 12. Гормони. 13. Коло чого працює інститут. 14. Що треба знати про ліки.

2. Організувати відповідні лекції й доповіді.

II. Масовий робітничий університет:

а) Керувати роботою катедри університету при ін-ті ім. Мечнікова з таких дисциплін: анатомія, біологія, фізіологія, хемія, токсикологія О. Р.

б) Опрацьовувати пляни й програми.

в) Вербувати слухачів до чергових наборів.

III. Консультаційно-інструктивна робота:

а) Спеціально опрацьовувати тези й конспекти лекцій з питань біоморфології для працівників сан. освіти.

б) Вести консультації з питань біо-освіти.

в) Давати рецензії.

VI. Наочне приладдя:

1. Керувати роботою фото-діапозитивної лабораторії.

2. Методологічно опрацьовувати й випускати навчальні колекції діапозитивів та мікропрепаратів з біо-морфології та експериментальної медицини для викладання по мед-вишпах, медтехнікумах та для саносвіти.

3. Брати участь в організації мікро-кіно-лабораторії.

4. Брати участь в організації виробництва навчальних та сан. освітніх фільм для широких трудящих мас.

V. Видавнича робота.

I. Теми окремих праць:

1. Походження людини. 2. Боротьба з старістю та омолодження. 3. Чим людина може заразитися від тварини.

4. Конституція. 5. Розмноження живих істот. 6. Анабіоза.
7. Що таке ліки; для чого їх вживають. 8. Розлад обміну.

2. Видавати підручники для масових робітничих університетів:

а) Історія розвитку людини. в) Популярний підручник з неорганічної хемії.

VI. Музейна справа:

Поширювати й розвивати далі музей „Становлення людини“.

II. ЗВ'ЯЗОК З ПРОМИСЛОВІСТЮ ТА НАРОДНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Слід відзначити, що новий напрямок, який посідає щораз більше місце в усій роботі інституту: щільно пов'язати всю науково-дослідчу роботу з потребами соціалістичного будівництва, накладає свій відбиток на роботу ін-ту по суті теоретичного характеру, як ін-т ім. Мечнікова.

Можна вважати, що вже 1932 р. інститут щільно підійшов до розв'язання питань суто практичної ваги, а для цього в своїй тематиці поруч актуальних науково-теоретичних проблем, щільно пов'язаних з завданнями соціалістичного будівництва в галузі охорони здоров'я, накреслив ще й науково-практичні теми на соціальне замовлення промисловости та народнього господарства. Цей напрямок набуває та повинен набувати в усій роботі ін-ту максимального розвитку.

Цього року деякі відділи опрацьовують вже теми з питань народньо-господарської ваги.

1) Секція фізико-хемії — працює коло теми: „Порівняльна оцінка фізико-хемічних властивостей жіночого молока та штучних сумішів для годування немовлят“.

Підтеми: а) Вплив молока та сумішів з різними фізико-хемічними константами на немовлят.

б) Фізико-хемічні константи патологічного молока (від хорих жінок).

Мета роботи: Дати клініцистам дані, виходячи з яких вони могли б наблизити фізико-хімічні властивості сумішів до жіночого молока. *Практичні висновки:* Дати змогу готувати такі штучні суміші до коров'ячого молока, які наближалися б своєю ефективністю при годуванні немовлят до молока жіночого.

2) *Той самий відділ* передбачає виконати роботу, що має дати способи діставати максимальну кількість білка (технічного альбуміну) з крові скотосировини.

3) *Секція експериментальної гігієни:* Працює коло проблеми водопостачання Донбасу та м. Харкова й насамперед коло теми „Премаонізація питної води на полі“.

Мета роботи: Поліпшити водопостачання Донбасу та м. Харкова. *Практичні висновки:* Дати практично не складний спосіб знешкоджувати питну воду.

4) *Секція мікробіології* — крім інших актуальних проблем, вивчає мікрофлору повітря великих міст, зокрема м. Харкова для санітарно-гігієнічного оздоровлення міст.

Цей напрямок у роботі ін-ту, а також питання оборони країни — мають уже певну питому вагу в усій роботі ін-ту й надалі відповідно з директивами партії та уряду посідатимуть ще більше місце.

ПІДГОТОВА КАДРІВ

Відповідно до завдань, інститут готує кадри кваліфікованих наукових працівників. За останній час інститут взяв на себе цілком справу підготовки аспірантів збагатьох фахів теоретичної та експериментальної медицини та біології. Цього року в ін-ті навчаються 22 аспірантів.

З них в секції пато-морфології	— 5 ч.
„ „ пато-фізіології	— 5 „
„ „ нормальної анатомії	— 3 „
„ „ фармакології	— 4 „
„ „ нормальн. фізіології	— 3 „
„ „ експериментальної	
цитології	— 2 „
	<hr/> 22 ч.

Досі за підготову аспірантів „дбали“ й ін-т удосконалення лікарії й ін-т ім. Мечнікова й Х. М. І., але, може від цього, в підготові було багато дефектів. Взявши на себе керування підготовою аспірантів по спеціальних та суміжних комплексах, ін-т береться до уточнення навчальних плянів, чіткого опрацювання профілів, що на їх базі можна лише побудувати програми для кожної спеціальності.

На керування цією справою організовано відділ кадрів та виділено відповідального працівника.

IV. БЮДЖЕТНА СПРАВА

1932 рік інститут розпочав з бюджетом удвоє більшим за бюджет попереднього року. Це дало змогу ін-тові зрости й знову відкривати відділи. Фінансове планування цього року характеризується тим, що кожен відділ має свій власний кошторис на утримання штату, а також спеціальні суми на операційні витрати для науково-дослідчої роботи. Це, звичайно, дає чималий ефект у плановому використанні фінансових можливостей кожного з відділів.

До 1933 р. інститут готується, як до першого року другої п'ятирічки, розробивши широкого плану розвитку та зміцнення своєї центральної й периферичної баз, з завданнями, які стоять на рівні загально-політичних та народньо-господарських завдань другої п'ятирічки, пильнуючи якості й ідеологічної витриманості своєї продукції на засадах марксистсько-ленінської теорії.

М. Б. РАТНЕВСЬКИЙ

ДИРЕКТОР Х. М. Р. У.

МАСОВИЙ РОБІТНИЧИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Організація масових робітничих університетів, на базі науково-дослідчих інститутів, вимагала від цих інститутів великої підготовчої та організаційної роботи.

Поруч інститутів, що з'ясували собі, яке серйозне й важливе значення мають масові робітничі університети в справі підготовки активу радянської охорони здоров'я і кадрів працівників та керівників різних галузей охорони здоров'я, деякі інститути до цієї справи поставилися досить скептично й пасивно.

До категорії перших треба віднести інститут біології, морфології та експериментальної медицини ім. Мечнікова—кафедру медично-теоретичних знань Харківського масового робітничого університету. Інститут ім. Мечнікова взяв на себе забезпечити викладання з циклу дисциплін: анатомія, біологія, фізіологія та хемія. Організувати навчальний процес зазначених дисциплін було важке, поперше, тому, що в слухачів не було елементарних знань, подруге, через дуже обмежене проти питомої ваги цього циклу за навчальним пляном число академгодин, потрете, бо популярного наукового приладдя майже ще зовсім немає.

Інститут ім. Мечнікова одразу поставив роботу кафедри на належну височінь, узявши курс на працю за активною методою. Дати в 50 годин елементарні знання з анатомії, фізіології та біології, за точною програмою завдання, було не легке. Інститут склав добрі програми,

а також як слід визначив місце лекцій та практичних справ в усій системі навчальних процесів. Праці перебігали надзвичайно наочно, виклад був популярний навіть наймолодшим групам.

Окремо треба відзначити демонстративність у праці кафедри інституту. Студентство здебільшого дуже позитивно характеризує проведений теоретично-медичний цикл (через цю кафедру пройшло понад 800).

За перший навчальний рік ін-т ім. Мечнікова забезпечив працю:

- 1) З курсу анатомії—для 30 академгруп—480 годин.
- 2) З курсу фізіології, для тих же груп—540 „
- 3) З курсу біології, для тих же груп до 200 „
- 4) З курсу хемії—понад 500 годин (курс хемії ще не закінчений).

Усього проведено понад 1700 годин, з 30 академгрупами і загальним числом студентів понад 800 чол.

Програми, що їх опрацював ін-т ім. Мечнікова, прийнято, як основу єдиних програм для всіх університетів України, і Український методцентр їх повністю затвердив.

До нового навчального року кафедрі треба підготуватися, щоб закріпити ці досягнення й виконати ще одне чергове завдання: скласти серію наочного приладдя за своїми затвердженими програмами для всіх масових робітничих університетів.

Зразкову роботу кафедри медично-теоретичних знань Х. М. Р. У. при ін-ті ім. Мечнікова відзначила постанова колегії Н. К. О. З. від 17 грудня 1931 року.

НАУКОВО - РЕФЕРАТИВНИЙ ВІДДІЛ

ПРОФ. Д. П. ГРИНЬОВ
ТА Р. І. БАРАНОВА
СЕКЦІЯ МІКРОБІОЛОГІЇ

АЗОТОВИЙ ОБМІН У ТУБЕРКУЛЬОЗНОЇ ПАЛИЧКИ

(Попереднє повідомлення)

В інфекційному процесі, що відбувається між мікро- та макро-організмом, живодіяльність мікробу не лишається без впливу на перебіг і характер самого процесу. Прояви життя мікроорганізму, як і кожного іншого живого організму, визначають його обмін речовин. З усіх видів обміну речовин азотовий обмін має найбільше значення для самого мікроорганізму і для того інфекційного процесу, що до його він спричиняється. Азотові продукти обміну речовин складають головну масу тих токсичних субстанцій, які дають саму інфекцію. Тому й вивчення обміну речовин у мікроорганізмів дає нам змогу глибше зрозуміти суть інфекційного процесу.

Туберкульоза дуже поширена й має велике соціальне значення, тому й розуміння патогенези цієї хвороби не може не впливати на заходи боротьби з цією хронічною інфекцією. Але не все ще з'ясовано в патогенезі туберкульозного процесу, і кожна праця в цьому напрямку себе виправдовує.

Виходячи з цих загальних передумов, ми й виконали дослід вивчення азотowego обміну туберкульозного мікроорганізму. Для цього ми взяли дев'ять вірулентних штамів туберкульозної палички та два невірулентних. З них десять штамів лабораторія дістала від різних хорих на т. б. к., а один з Краснодарського інституту. За сере-

довище вирощувати туберкульозні культури був завжди вживаний на це розчин солей, і до нього ми додавали яєчний альбумин та триптони. Середовище готували так: яєчний білок розчиняли у дистильованій воді, за відношенням: одна частка білку на п'ять частин дистильованої води. Нагрітий розчин фільтрували й змішували з такою самою кількістю 2% розчину пептону, наперед обробленого панкреатичним перетравленням. До суміші потім додали калій-фосфату 0,3%, сульфатової магnezії—0,01%, *extr. ferri pomati*—0,25%, молочної кислоти—0,05% та гліцерину—5%. Реакцію встановлено содою до РН 6,8.

Посіви туберкульозної палички витримували в термостаті до чималого зростання до 10 тижнів. Азотовий обмін вивчали кількісним обміном осадів, які утворюються після опаді фільтратів туберкульозних культур ацетатовою кислотою, трихлорацетатовою кислотою та натрій-вольфрамом, а також визначенням азоту фільтратів після осадження цими реактивами.

Крім того, визначали карбоксильні та амініні групи за Harris'ом, формольні групи за Sörrensen'ом, амоніак та тирозин. Дослід провадили в обставинах потрібного контролю та однакових умов самого досліду.

Наслідки досліджень з'ясували, що білкова фракція, яка випадала під впливом ацетатової кислоти (альбуміни найбільше), змінюється під впливом зростання й життєдіяльності туберкульозної палички. Зменшення це проти кількості невелике, але виразно помітне, коли кількісно визначати опади й азот у фільтраті. Фракція білків, що опадає під впливом трихлорацетатової кислоти, також меншає і далеко більшою кількістю. Фракції білкової молекулі, що опадають під впливом натрій-вольфраму, трохи не змінюються щодо кількісного приросту на середовищі туберкульозної палички. Загальна кількість амоніяку в середовищі під впливом зростання туберкульозної палички далеко меншає. Отже, туберкульозна паличка, розкладаючи амоніакові сполуки, використовує

їх як джерело азотого живлення. Кількість аміно-та амоніакових груп, що титруються від формулу, також меншає. Щодо карбоксильних та аміногруп, визначуваних за Harris'ом, місткість карбоксильних груп у фільтраті туберкульозних культур далеко збільшена, а кількість аміно-груп лишається майже без зміни. Звертає на себе увагу чимале зростання кількості тирозину у культурах туберкульозної палички.

Розглядаючи здобуті величини коливань азотого обміну у туберкульозної палички під час зростання її на білковому середовищі, крім того, виявляємо, що вірулентні штами туберкульозної палички досить яскраво відрізняються своїм азотовим обміном від невірулентних форм. У цілому вірулентні штами туберкульозної палички дають більші показники деяких величин азотого обміну проти невірулентних форм. Наприклад, кількість тирозину у вірулентних форм далеко вища, ніж у невірулентних. Це треба сказати й про кількість азоту фільтратів білкових фракцій, здобутих опаданням від ацетатової та трихлорацетатової кислоти — кількість азоту вища у вірулентних штамів, ніж у невірулентних. Крім того, різні штами туберкульозної палички відрізняються величиною та характером свого азотого обміну. Це виявляється в тому, що в одного штаму превалюють одні групи білкової молекули, в іншій — інші.

Разом з змінами азотого обміну ми визначали РН у фільтратах туберкульозних культур. На білковому середовищі, що ми брали, це коливання виявлене не дуже яскраво. Варт, однак, уваги, що у вірулентних форм туберкульозної палички наслідком їх зростання на білковому середовищі РН у більшості штамів знижувався з 6,7 контролю до 6,5; а в вірулентних штамів зниження РН зовсім не відзначалось. Отже, азотовий обмін туберкульозної палички, вивчений на білковому середовищі, промовляє за те, що туберкульозна паличка має здібність розкласти нативні білки, однак, не дово-

дячи їх до глибоких продуктів розпаду. Такий характер азотового обміну доводить нам, що туберкульозна паличка має властивість використовувати амонітні сполуки, як джерело живлення. Далі, туберкульозна паличка не розкладає підчас свого зростання й життєдіяльності циклічних сполук білка і, очевидно, не використовує їх на своє живлення.

Усі ці факти дають нам підставу гадати, що, потрапляючи до організму, туберкульозна паличка використовує білкову молекулу його, розкладаючи її, туберкульозна паличка живиться білковим скалками жирного ряду, не чіпаючи циклічних сполук. Циклічні сполуки, назбираючися в організмі як використані продукти розпаду білка, можуть повести до утворення складних отруйних речовин. Наприклад, можливо, що назбируваний в організмі тирозин може стати за матеріал для побільшеного утворення в організмі тираміну.

Отже, потрапляючи в людський організм, туберкульозна паличка в процесі будування своєї протоплазми не лише спричиняється до зміни білкових складових частинок і інфекованого організму, але й бере участь в утворенні того складного комплексу отруйних речовин, що спричиняє специфічну інтоксикацію організму“.

ЗАСЛ. ПРОФ. В. П. ВОРОБІЙОВ
ТА ДОЦЕНТ Ф. А. ВОЛИНСЬКИЙ
СЕНЦІЯ НОРМАЛЬНОЇ ТА
ПОРІВНЯЛЬНОЇ АНАТОМІЇ

ГІПОТЕЗА ПРО РОЛЮ ЛІМФОЇДНИХ ЕЛЕМЕНТІВ КИШКОВОЇ ТРУБКИ У ЛЮДИНИ.

(Доповідано на Науковій конференції інституту
13 - XII 1931 р.)

Вивчаючи макро-мікроскопічне забарвлення слизової оболонки кишківника, виявлено, що Пейєрові бляшки та солітарні фолікулі залягають у різних шарах підслизової та слизової оболонки; деякі з них відстоять досить далеко від просвіту кишки, а інші прилягають до нього дуже близько й майже в нього випинаються. Вивчення таких елементів дало змогу встановити різні форми та фази їхнього стану. Під бінокулярною лупою можна було бачити, що деякі з фолікулів, повернутих у просвіт кишки, розкриті, а судини, що лежали глибше, уявлялися закриті.

Безпосередніх вказівок в літературі про солітарні фолікулі, що відкриваються в просвіт кишки, ми не знайшли.

Вивчення мікроскопічних препаратів дало, що на фолікулах Пейєрових бляшок, повернутих безпосередньо в просвіт кишки, цілість епітелію, що їх вкриває, порушена; дослідження різної глибини розподілу фолікулів примусило припустити, що фолікулі розвиваються в глибоких шарах слизової, а далі пересуваються до просвіту кишки і в заключній фазі вистигання лопаються, виливаючи в просвіт кишки своє містиво.

Процес вистигання й дальшого розкриття солітарних фолікулів *per rhexin* — процес нормально фізіологічний, бо його можна вважати за наслідок динаміки посиленого клітинного вистигання солітарних фолікулів та нарощення маси, що не вміщається в капсулі фолікула.

Досліджували ми лімфоїдну тканину, Waldeyer'івського кільця й місця концентрації солітарних фолікулів та Пейєрових бляшок.

Мигдалини Waldeyer'івського кільця розташовані на місці найбільшого затискача пролигу й, природньо, що їх стискають з двох протилежних боків, піднебінні дужки та грудка їжі. Цей механічний факт сприяє тому, що клітини елементи, переповнивши фолікулі, розривають епітелій. Подібне явище відбивається и в кишківнику, де ролю затискача виконує кругова мускулатура.

Аналіз інтенсивності процесів травлення в різних відділах кишкової трубки зазначає, що в відділах кишківника, далеких від шлунка та дванадцятипалої кішки, куди зливається містиво залоз, що в них відкриваються, ці процеси відбуваються з меншою інтенсивністю.

Зазначене дозволяє припустити, що поява великої кількості лейкоцитів у даних місцях, що виселяються не тільки *per diapedisin*, але й *per rhexin*, може відігравати велику ролю в процесі травлення. Це базується на встановленому факті, що кожна клітина має в собі всі ферменти, які виявляють свій вплив при розпаді клітини, в нових умовах, у новому оточенні.

На потвердження сказаного проведено детальне гістологічне дослідження лімфоїдної тканини кишкового тракту у людини, собаки та кроля. Досліджуваннями мигдалин кільця Waldeyer'a встановлено, що лімфоїдні елементи виселяються постійно через розрив епітелію на поверхню мигдалин і в просвіт-крипт. У них нерідко спостерігаються явища виходу окремих фолікулів, а також часткового зруйнування крипт.

У Пейєрових бляшках солітарних фолікулів тонких та тов-

стих кишок і appendix'у спостерігаються явища вистігання, збільшення обсягу, пересування лімфоїдних мас до епітеліального окрайку, випинання його у просвіт кишки, витончення та нарешті розрив. Воротами, що утворилися в епітеліальному окрайку, цими ніби фізіологічними виразками, лімфоїдні елементи виходять в просвіт кишки, а одночасно ними з кишки можуть переходити інфекції.

Деякі препарати ми демонстрували проф. проф. Mölendorf і Spalteholz.

Гіпотезу про роль лімфоїдних елементів висувається, як підхід до пояснення важливих фізіологічних фактів.

Наведені дослідження — перший етап її обґрунтування, а за ними мають йти суто фізіологічні досліді, які можуть її потвердити або відкинути.

ПРОФ. Д. Е. АЛЬПЕРН
ЗАВ. СЕНЦ. ПЛАТО-ФІЗІОЛОГІЇ

НА ПІДСТАВІ РОБІТ АЛЬПЕРНА,
БЕЗУГЛОВА, ГЕНЕСА, ДІНЕР-
ШТЕЙНА ТА ТУТКЕВИЧ

РЕВМАТИЗМ У СВІТЛІ ГІПЕРЕРГІЧНОГО ЗАПАЛЕННЯ

(Доповідано на Науковій конференції Інституту
5 - IV 1932 р.)

На підставі експериментальних праць на багатьох серіях тварин (кролів) доведено, що основні патолого-анатомічні зміни, які лежать в основі людського ревматизму, можна штучно дістати на кролях, спричиняючи в сенсibiliзованому їх стані гіперергічне запалення суглобів. Такі наслідки можна дістати ін'єкцюючи білок, і фільтруючи стрептококи, виділені з пельки ревматиків. Звідси висновок, що ревматизм є місцевий прояв алергійного стану організму, до якого спричиняється з якогонебудь місця неспецифічний вірус. Такий погляд знаходить собі ствердження в дальших численних спостереженнях, які встановили роль конституціональних моментів у проявах ревматичного процесу. Основні константні відношення електролітів, ліпоїдів, лужних резервів коливаються в періоді перед та після місцевої анафілаксії, отже, правлять ніби за біохемічні тести здатності організму до ревматичного процесу. Характер експериментального ревматизму, а також патологоанатомічна картина змінюються залежно від впливу на ендокринну, вегетативно-нервову та ретикульо-ендотеліальну системи.

Дослідження довели, як ці конституціональні фактори впливають на виникнення, перебіг та тканині зміни при ревматизмі. Щитувата залоза, купуючи прояви суглобових процесів, поглиблює тяжкість патологоанатомічної картини. Тироксин погіршує процес у серцевій мускуля-

турі взагалі та при ревматизмі зокрема — факт вартий серйозної уваги клініцистів. Далі, послаблюючи функцію симпатичної нервової системи, можна посилити ревматичний процес та навпаки. Мезенхіма відіграє величезну роль в проявах реакції: послаблюючи її функцію, ми тим самим заважаємо проявам проліферативної стадії вузликів утворень в серці та впливаємо на всю анатомічну картину в цілому.

Усі ці численні дослідження переконують нас, що як і твердження, що ревматизм може бути (в анатомічному розумінні) без запалення суглобів, правильне й те, що запалення суглобів достатньою мірою специфічне та безперечно ревматичного походження — може й не дати розгорнутої анатомічної картини ревматизму. Дуже важливий також і той факт, що ревматизм, як алергійний стан, ледве не в 40% всіх експериментальних випадків дає ускладнення у формі септичних процесів, які в умовах експерименту доводиться вважати за явища вторинного походження.

Виконано численні спостереження (на 60 кролях), щоб виявити вплив різних форм харчування на прояву ревматизму. Безперечно, вуглеводне харчування посилює прояв ревматизму, особливо пов'язане з неповноцінним з кількісного погляду харчування взагалі. Щоб більше в їжі білків, то легше виявляються зміни при ревматизмі.

З рештою ще один факт, вартий уваги: суглобові явища при хронічному експерименті розвиваються не тільки в суглобах, на які впливають антигеном, але й в симетричному інтактному йому суглобі. Цей факт деякою мірою висвітлює проблему *arthritis deformans*.

Здобуті наслідки переносимо до клініки, де досліджуємо ревматиків у різних стадіях; деякі з тестів експерименту знаходять своє ствердження; спостережень ще недосить, щоб скласти певну думку.

У ціломі праця секції патофізіології висвітлила одну з істотних проблем ревматизму та його патогенези.

О. М. ЖУРАВЛЬОВ

**СТАРШИЙ АСИСТЕНТ СЕКЦІЇ
НОРМАЛЬНОЇ ТА ПОРІВ-
НЯЛЬНОЇ АНАТОМІЇ**

НЕРВИ УРАЗУ В ЛЮДИНИ

(Доповідано на Науковій конференції інституту
13 - XII 1931 р.)

Ця праця — одна з серії праць з інервації внутрішніх органів, виконуваних у лабораторії проф. Воробйова В. П.

Дослідження провадили на трупному матеріалі різного віку забарвлюючи за моїм засобом та препаруючи під краплею води за методою проф. В. П. Воробйова.

У злучній тканині, розташованій по бічній периферії піхви, закладене міцне нервово-плетиве, багате на вузли. В утворенні цього плетива беруть участь гілки симпатичного та парасимпатичного нервів. Плетиво це та його вузли, залягаючи з боків піхви, добре анастомозують з вузлами та плетивами, розташованими на передній та задній стінках піхви.

Нервові стовбури цих плетив напрямом на ураз залягають вздовж його паралельно один до одного. Ніколи не спостерігалось розташування вузлів, закладених з боків піхви та в її стінках, над місцем підходу art. uterinae до уразу. Вузли по бічній периферії піхви надсилають нерви до бічних стінок уразу. Вони, дійшовши фалопієвих труб, які вони інервують, віддають тоненькі гілочки до яєчника в галузі його воріт, де вони анастомозують двома-трьома гілочками. В напрямку lig. suspensoria ідуть дві-три тоненькі гілочки до фалопієвих труб

та до воріт ячника. У воріт ячника постійно спостерігається скупчення хромофільних клітин.

Досліджуючи уразові нерви зазначеною методою, встановлено:

1) Що шийкового вузла Франкельгайзера не існує: у тому місці, де описують цей вузол, лежить міцне плетиво в три шари з численними різної форми вузлами.

2) Нервових вузлів та нервових клітин на самому уразі немає, — це стверджують спостереження на інших тваринах, з допомогою тих самих метод.

Е. Д. БРОМБЕРГ
СЕКЦІЯ ГІСТОЛОГІЇ

РУХЛИВІ КЛІТИНИ ТА СИМПЛАСТИ

(Доповідало на Науковій конференції інституту
5 - IV 1932 р.)

Вивчаючи клітинні й неклітинні форми (синцитії і симпласти) виникає питання про їх взаємину та можливість переходу клітинних утворень в неклітинні та навпаки. Вивчаючи це питання, ми спостерігали рухливі клітини червоного кісткового мозку жаби. Кістковий мозок править за резерв мезенхіми у зформованому організмі, це, по суті, мезенхімний синцитій, що виділяє з своєї маси велику силу відокремлених рухливих клітин. Клітини ці поліморфні, рухаються й фагоцитують. На дослідження ми брали шматочки губчатої речовини жаб'ячого хребта і містили їх у висній краплі сироватки крові цієї тварини. Досліджували переважно в темному полі зору, бо воно в даному разі дозволяє бачити зовнішні екзоплазматичні шари.

Здобуту картину ми перевірили фіксованими й забарвленими препаратами.

НАСЛІДКИ СПОСТЕРЕЖЕНЬ

Перші години з шматків емігрують дрібні клітини — напевно лімфоцити; вони пересуваються, змінюють форму, але весь час зберігають свою індивідуальність.

Далі починається еміграція гістіоцитних рухливих клітин, які здебільшого випускають псевдоподії, або тонконитчаті, або округлені; зустрічаються по дві або кілька клітин, вони часто втрачають клітинні межі, зливаючись

у синцитіальні та симпластичні витвори. Проіснувавши деякий час та пересунувшись на чималу відстань, синцитій або симпласт може знову розпастися на індивідуальні відокремлені клітини. Вони розходяться різними напрямками та іноді далі увиходять у зв'язок з іншими клітинами, що зустрічаються на їх шляху.

Утворення синцитію або симпласту припадає на період найжвавішого активного руху гіотіоцитів та може відбутися лише в тому разі, коли зустрічаються клітини однаково рухливі. Якщо одна з них округлена й нерухлива, злучення не буває, і клітинні межі весь час зберігаються виразні.

Злучення клітин відбувається не в усіх випадках; далі треба вивчити фактори, що сприяють або перешкоджають йому.

З М І С Т

	Стор.
В. Я. Рубашкін. Некролог	5
<i>Проф. Я. І. Ліфшиц</i> — Три ідеї (Пам'яті В. Я. Рубашкіна).	8
<i>Д. С. Ловля</i> — В. Я. Рубашкін як учений, педагог та громадський діяч.	12
<i>З. Зеліківська. Б., Безула, Е. Бромберг, В. Хударковський.</i> — Пам'яті вчителя	17

Питання пляново-організаційні.

<i>К. Г. Меньович</i> — Завдання ін-ту ім. Мечнікова на другу п'ятирічку.	19
<i>С. О. Блінкін</i> — Робота ін-ту ім. Мечнікова за 1931 р.	23
<i>С. О. Блінкін</i> — Структура та зміст роботи ін-ту ім. Мечнікова в 1932 році	33
<i>М. Б. Ратневський</i> — Масовий робітничий університет	46

Відділ науково-реферативний.

<i>Проф. Д. П. Гриньов та Р. І. Баранова</i> — Азотовий обмін у туберкульозній палички	48
<i>Проф. Воробйов В. П. та доцент Волинський Ф. А.</i> — Гіпотеза про ролі лімфоїдних елементів кишкової трубки у людини.	52
<i>Проф. Альперн Д. Є.</i> — Ревматизм в світлі гіперергічного запалення.	55
<i>О. М. Журавльов</i> — Нерви уразу в людини	57
<i>Е. Д. Бромберг</i> — Рухливі клітини та симпласти	59

НОТАТКИ

НОТАТКИ

NOTATION

